

סאלוקים מדבריים בישראל

ד"ר צפרא סיריק

העידכון האחרון לתקן גזע הסאלוקי, של ה-FCI מגדיר היטב לדעתי את השונות כאחד ממאפייני הגזע העיקריים.

טיפוס הסאלוקי המדברי בישראל מיוחד בטיפוסיותו, בכישוריו, ביצועיו ובריאותו. את הטיפוס הישראלי המדברי של גזע הסאלוקי הצגתי ב-10.5.2002 במסגרת קונגרס בינלאומי של כלבי רוח שנערך בבבלגיה, ולהלן עיקרי הרצאתי, שלוותה במצגת עתירת תמונות.

המזרח התיכון הוא מקורו של גזע הסאלוקי, ועל כך אין חילוקי דעות. יש תיעוד מפורט בלוויית תמונות של כלבי הסאלוקי הראשונים שהביאה פלורנס אמהרסט ב-1897 ממצרים לאנגליה, כלבים ששימשו בסיס לבית גידולה AMHERISTA. בתחילת שנות ה-20 הביא בריגדיר לאנס כלבי סאלוקי שחורים מסוריה ששימשו כבסיס לבית גידולו SARONA, ובאותן שנים מביאה ג'ון מיטשל משכם המנדטורית את הכלבים הפלשתיניים הראשונים לאנגליה ששימשו כבסיס לבית גידולה NABLUS.

התאחדות הכלבים הפלשתינית PKC הוקמה ב-15.4.1939 על ידי פרופ' רודולפינה מנצל וחבריה – אנגלים וישראלים כאחד.

בתערוכת הכלבים הרביעית של ה-PKC שהתקיימה במגרש י.מ.ק.א. בירושלים, ביום ששי 19.6.1942, בחסותה של לידי מק-מייקל, אשת הנציב העליון, השתתפו גם 4 סאלוקים. ובקטלוג שמחירו 50 מיל .. (ותודה לד"ר ריטה טריינין על מוצג מוזיאוני זה), מצאנו שגם כלב בן 6 בשם Sherry von Geldern הגיע עם בעליו ד"ר כהן-צ'מפין מתל אביב, והוצג בכנת קשישים !.

תערוכת הכלבים החמישית נערכה כבר בשבת 23.10.1943 בוודלנד טאברן שבהר הכרמל בחיפה (מישהוא יודע היכן המקום?), והפעם היתה התערוכה בחסות כב' מושל המחוז מר לאו והבריגדיר גנרל קמרון, ההכנסות הוקדשו לצלב האדום הבריטי, וגם הפעם מחיר הקטלוג היה 50 מיל ארץ-ישראלי... גם הפעם מצאנו בקטלוג את שרי מיודענו שהגיע מתל אביב, ונוספו לו "רגן בן הבר" של א. מרקן מפרדס חנה, "רדג'ה בת הבר" של ח.פרידמן מתל אביב, ו"מיקי מטרנסג'ורדניה" של אותו ח.פרידמן. בקטלוג הפעם צוינו גם מספרי הרישום בספר הגידול המנדטורי – ועל פי המספרים נרשמו למעלה מ-20 כלבי סאלוקי באותה עת (לכל גזע היה סימון אותיות שלו ומספור נפרד).

ידוע לנו גם על בית גידול "פרופטריה" של הוטרינר ד"ר גרשון שניידר שהיה פעיל בתחילת שנות ה-40 וביסס את גידולו על כלבי סאלוקי מקומיים וכלבים מפרס שהובאו על ידי קצינים בריטים.

ממעט התמונות שהצלחנו ללקט משנות ה-40 וה-50 ניתן לראות שכלבי הסאלוקי אז היו מאד דומים לכלבים הראשונים באנגליה – אלגנטיים, מנוצים בד"כ, בצבעים הקלאסיים – קרם, שחור, גריזל. אחד המגדלים הידועים בקרב הבדואים הישראליים היה שייך סולימן אל-הוזייל, ממנהיגי הבדואים הישראליים שישב עם משפחתו העניפה ושבתו באיזור שהיום יושבת עליו העיירה רהט.

שייך סולימן היה דמות ציורית שנודע לכל בסוסיו הערביים טהורי הגזע, בכלבי הסאלוקי שלו וב..נשותיו. היו לו למעלה מ-30 נשים (אחת אפילו הגיעה מדנמרק ..) ואין ספור צאצאים.

למרות הגבול נהג שייך סולימן להחליף כלבי סאלוקי עם מגדלים בירדן, וכמנהג הבדואים – סאלוקים לא מוכרים, אלא נותנים מתנה כאות הוקרה, נהג לתת כלבים לקציני צבא ומשטרה ישראליים.

וכך הגיעו רין ורינה משבת אל הוזייל לראשון לציון, וגם לתערוכות הכלבים .. שניהם היו כלבי הסאלוקי היחידים בתערוכת הכלבים הארצית ה-14 של התאחדות הכלבנים בישראל שנערכה בשבת 12.10.1968 בקרית ביאליק.

החוג הישראלי לכלבי רוח נוסד באותה שנה 1968 כששני הגזעים היחידים בו היו אפגאנים (מבית הגידול המפורסם TURKUMAN של ג'ולייט ברקלי דה-לוי) והסאלוקים.

רוב הסאלוקים היו מקומיים, חלקם הגיעו מירדן, והמפורסם בין הכלבים מהמזרח היה כלב שחור שהגיע מפרס (איראן של היום) – מובי.

הוקי (ארגוס), של משפחת בן-מרדכי היה אחד מהאלופים הראשונים בגזע, צאצא של מובי הפרסי ורינה אל-הוזייל, הצטיין בעיקר בקפיצה לגובה.. (והיה מנצח הגזע בתערוכת הסתיו של איגוד מטפחי הכלב הגזעי בישראל שנערכה לראשונה ב- 14.10.1972 באשקלון...)

1967 היתה שנת מפנה, לא רק בהיבט הפוליטי מדיני במרחב עקב תוצאות מלחמת ששת הימים, אלא בתולדות הסאלוקי בישראל.

מרחבי סיני, על הרי הגרניט, הקניונים, הואדיות, החופים הנפלאים קסמו לרוב הישראלים שמצאו בהם את כל היופי והשקט שכה חסרו במרכז הארץ.

ולחובבי הכלבים זימנו הטיוולים ברחבי סיני מפגשים עם כלבי סאלוקי. ליד כל אורחת גמלים, שנהה בואדיות, וליד כל מאהל בדואי היו כלבי סאלוקי יפהפיים.

יגאל סלע, אז מדריך בחברה להגנת הטבע, טייל הרבה ברחבי סיני, ובזכות הקשרים שקשר עם הבדואים המקומיים ובעיקר עם בני שבט התראבין, קיבל במתנה את כלבת הסאלוקי סיני הראשונה שלו – רוח. ב- 1970 היתה ההמלטה הראשונה לבית הגידול "תראבין" של יגאל סלע – לובו מאל הוזייל ורוח תראבין. הוא מירדן שהגיעה ליעקב נחמיאס הצטרפה למאגר הגידולי, וכמוה כלבים נוספים שהביא יגאל מסיני. גם ישראלים אחרים שעבדו וטיילו בסיני אימצו כלבי סאלוקי, והגזע ידע פריחה מעין כמוה בתחילת שנות ה- 70.

כלבי סאלוקי יובאו גם מארה"ב, ספרד ודרום אפריקה, אבל הטיפוס ששלט היה של כלבי סיני. דוגמה נפלאה לטיפוס זה היה סלג תראבין, כלבה של אביבה נאמן, שהיתה מזכירת החוג לכלבי רוח באותן שנים. כלב יפה, מוצק וחזק, שהיה גם אלוף יופי גאה וגם אלוף מירוצים וצייד מעולה.

גורים רבים מגידול מקומי נשלחו לאירופה- גרמניה, הולנד, לארה"ב ואפילו לאנגליה! (סינדיה פג'ה סאלק מגידולו של ניסים דין – נרשמה בספר הגידול האנגלי ב- 1978 על ידי סינטיה בויסבין מבית הגידול המפורסם Branwen).

כלבי הסאלוקי מסיני היו שונים במעט מטיפוס הסאלוקי שהיה מוכר בארץ עד אז. הם היו חזקים יותר, מוצקים יותר, ובד"כ קצרי שיער. רובם היו בצבע קרם – חום אבל גם צבעים אחרים נראו. איכויות הצייד שלהם, הסיבולת וההתמדה היו מיוחדים.

בעקבות הדיון הפנימי שהתקיים בחוג, והתייעצות עם שופטי כלבי רוח מאירופה וסקנדינביה הוחלט ב- 1974 לחלק את הגזע לשני גזעים – סאלוקי וסלוגי, חלוקה שנשמכה על שיפוט פנוטיפי בלבד של הכלבים. יש לזכור שבתחילת שנות ה- 70 לא היו הרבה כלבי סלוגי (מצפון אפריקה) באירופה, והיום ניתן ביתר סלחנות להבין שהסאלוקי של סיני היה וריאנט מיוחד של הסאלוקי ולא דומה לסלוגי הצפון אפריקאי. על פי תקנות הגידול של ההתאחדות הישראלית לכלבנות ניתן למיין מן המדבר רק 3 סוגי גזעים – כנעני, סאלוקי וסלוגי.

שנות השבעים היו לשנות הזהב של הסאלוקים בישראל. הגזע היה פופולרי, היו המלטות, מגדלים, תערוכות, מירוצים, ולסאלוקים היתה נוכחות בולטת בכולם. כלבים רבים מויינו וצורפו למאגר הגנטי של הגזע.

בית הגידול היחידי שממשיך להיות פעיל מאותן שנים ועד עצם היום הזה, הוא "ערבה" של שלום שטוקלמן מעין ירב, שהתחיל את הגידול שלו עם שני כלבים מבית הגידול "תראבין" – חסן ונג'מה. ב- 1976 נרשמו בספר הגידול הישראלי 27 כלבי סאלוקי ו- 18 כלבי סלוגי – כולם בבעלות ישראלים. המגדלים הבדואיים לא רשמו כלבים ולא הופיעו לתערוכות.

ב- 1986 נרשמו רק 21 כלבי סאלוקי ואף לא כלב סלוגי אחד.. הסיבה העיקרית לדעיכת הפעילות הגידולית היתה פרישתו של יגאל סלע מגידול פעיל ומפעילות כלבנית. יגאל שהיה הרוח החיה בגזע והפיח בו רוח חיים, התקשה להמשיך ולגדל כלבי צייד מעולים בתנאי החיים המגבילים בסביבה המערבית והאורבאנית. בשנים 1994-1996 לא נרשמו אף המלטות וגם בתערוכות לא נצפו כלבי סאלוקי.

משנבחרתי לכהן כיו"ר החוג הישראלי לכלבי רוח בדצמבר 1996, העסיקה אותי מאד השאלה – לאן נעלמו כל כלבי הסאלוקי היפהפיים שהיו לנו?

בשלב זה היה ברור לי שמדובר בגזע אחד – סאלוקי, שיש לו וריאנטים מקומיים. על מנת לענות על השאלה החלטתי לבדוק את השטח.

ירדתי מספר פעמים לנגב, לכל ביקור הצטרפו ידידים ואנשי קשר לבדואים המקומיים. קוטי אהרון שכבר בשנות הששים התוודע לשייך סולימן אל- הוזייל ולבניו, ובעצמו גידל סאלוקים ("מבית קוטי") סייע בטויות הקשרים המחודשים באיזור רהט. אנדריאה דיאקונסה- חטב שהכירה לא מעט סאלוקים בקרב שבט אבו-

כיף שליד באר שבע, שלום שטוקלמן שקשריו הענפים עם בני שבט אל הואשלה בקרבת דימונה, ועם הבדואים בערבה, כולם סייעו בידי בטוויית מערכת הקשרים החדשה עם המגדלים הבדואים בנגב. מה שגילינו היה די מדהים –

אוכלוסיית הבדואים בנגב די קטנה – רק 130,000 תושבים מכלל כ-6 מיליון תושבי מדינת ישראל. רובם מתגוררים בנגב, יותר ממחציתם מתגוררים בכפרים שרובם לא מוכרים על ידי השלטונות. היתר מתגוררים ב-7 עיירות שנבנו על ידי הממשלה ויש בהן חלוקה מוגדרת של שכונות לפי שבטים וחמולות. החברה הבדואית בישראל עוברת תהליך של שני עמוק בכל הרבדים. גם בעיירות מנסים הבדואים לשמר מעט מאורח החיים המסורתי וחצרות הבתים מאוכלסים בסוסים, עיזים, כבשים, תרנגולות, ו...כלבי סאלוקי.

המצב הכלכלי חברתי של הבדואים ירוד ביותר, אחוזי האבטלה בעיירות מגיעים עד ל-60%, אחוז המתפרנסים מקצבאות הביטוח הלאומי גבוה במיוחד, כך גם אחוז הילדים מתחת לקו העוני הארצי. בתוך כל התמונה הקשה הזו הופתענו לגלות גידול ער ותוסס של כלבי סאלוקי. למרות שצייד באמצעות כלבים אינו חוקי בישראל, ממשיכים הבדואים להחזיק במסורת ארוכת הימים של צייד עם כלבי סאלוקי. מסורת זו מביאה אותם לא אחת להתנגשויות עם אוכפי החוק, ולתפיסת הכלבים במקרה הטוב, וחיסולם במקרה הפחות טוב.

הגידול נעשה על פי תפקוד – הצייד הטוב והמהיר ביותר הוא הזכר המבוקש להרבעות.. לא תערוכות יופי לפני עיני המגדל הבדואי אלא כישורי עבודה מצויינים. המגדלים ובעלי הכלבים יכולים לשבת שעות ולספר בשבחי כלביהם ולהתפאר בכישוריהם, ממש מועדון חובבי סאלוקי באהלי קידר.. המצב הכלכלי הקשה משפיע מאד על תחזוקת ותזונת הכלבים. התחלואה והתמותה בקרב גורים צעירים גבוהה למדי, אבל הגורים ששורדים הם גורים בריאים וחזקים – תהליך הברירה הטבעית בטבע בהתגלמותו – Survival of the Fittest - המתאימים שורדים.

לא מצאנו בעיות בריאותיות גנטיות, ההרבעות כולן טבעיות, את הכלבה המיוחמת והמורבעת שומרים בתוך חבית ענקית וסגורה היטב, הגורים מסתובבים ליד האם הקשורה ותזונתם בד"כ רק מחלבה. לא רושמים תעודות יוחסין אבל זוכרים את הדורות בראש כמו פעם...

הממצאים בביקורים הראשונים היו די מעודדים והביאו אותנו לחרוט על דגל החוג הישראלי לכלבי רוח את משימת שיקום הסאלוקי המדברי הישראלי, והעלאתו חזרה לזירה ולתודעה כאחת ממשימותיו העיקריות של החוג הישראלי לכלבי רוח.

ומתוך כך גיבשנו לנו דרך פעולה שעיקריה הם –

1. מעקב צמוד ככל הניתן על הגידול הבדואי המקומי ללא התערבות בהחלטות הגידוליות שלהם.
2. רישום, תיעוד וקרקוע של כל הגורים והכלבים, רק בהסכמת בעליהם.
3. רישום סלקטיבי של כלבים בספר הגידול, בעיקר אלו ששורדים, ומוצאים בית בקרב חברי החוג.
4. עידוד וסיוע למגדלים ששומרים על "טוהר הגזע" בעיקר במזון, חיטונים, ובעיקר תשומת לב.
5. יחסי ציבור לגזע המקומי בארץ ובעולם. בקרב שופטים וקהל רחב כאחד.
6. התייחסות והכרה רק בוריאנט אחד שהוא סאלוקי.

ההתחלה לא היתה קלה, נדרשו "צעדים בוני אמון", השקעה כספית לא מבוטלת – פרטית, לא של החוג, השקעת זמן ומאמץ בהידברות ולימוד הדדי.

בביקורים הראשונים הצטרפה אלינו צילי כ"מקעקעת" הראשית, בהמשך השאירה בידי את ערכת הקרקוע הפרטית שלה לעבודה חשובה זו.

בהיותם מכניסי פנים אירחו ידידנו הבדואים אותנו ואת אורחינו בסבר פנים יפות וברוחב לב. שיתפו אותנו בסיפורי סאלוקים ובמצוקות היום-יום. העניין הגובר שגילו אורחינו מחו"ל – בעיקר שופטים שבאו לשפוט כאן – והכתבות שהחלו להתפרסם אודותיהם בעיתונות הכלבנית הבינלאומית (באר"ה, בפנילנד, בהולנד ואפילו ברוסיה..) גרמו להם להרבה גאווה וחשיבות, העותקים והתמונות שהבאנו להם בכל ביקור, אלבום התמונות המיוחד בהם מתועדים כל כלביהם – כל אלו החדירו גם בצעירים, שעדיין מקווים בסתר ליבם שאגיע יום אחד עם גור גרייהאונד מתנה... הרבה גאווה יחידה – יחידת הסאלוקים.

למעגל התמיכה בפרוייקט השיקום הצטרף גם שי ספקטור, ויחד עם קותי הגיעה גם צביה עידן. קותי וצביה בבית גידולם "עידן עתיק" קולטים את הכלבים מהנגב, וממשיכים לגדל את אותו טיפוס מיוחד בעל כושר הסתגלות מדהים.

כל מגדלי הסאלוקי בחוג – שלום שטוקלמן, קותי וצביה, שי ספקטור – משקיעים לא רק בכלבים הפרטיים שלהם אלא עוסקים גם בהצלת (Rescue) כלבים מהנגב, ועל כך מגיעות להם הברכות.

לאחרונה הצטרף לחוג המצומצם גם צחי נבו, שיחד עם מיכל אוקון החלו בטיפוח הקשרים עם הבדואים באזור מגוריהם (קדש ברנע).

התוצאות לא איחרו להגיע, מספר הרישומים החל לעלות בהתמדה והוא כרגע עומד על כ- 30 גורים בשנה. גם מספר המשתתפים בתערוכות עולה בהתמדה, והגזע רוכש לו שוב את המקום הראוי לו במרחבנו. ההכרה בייחודם של הכלבים מצאה ביטוי הולם בבחירתה של הובוב של מוחמד מתני מקלנסואה כמנצחת גזע ומנצחת קבוצת כלבי רוח בתערוכה הבינלאומית תל אביב 98 תחת עינו הביקורתית של ד"ר גורן בודגרד משבדיה, שופט מנוסה ומבין בגזעי כלבי הרוח. אותו שופט בחר באשדוד 2001 בראנייה ערבה מגידולו של שטוקלמן ובבעלות שי ספקטור.

גם בחירתו של אמיגו עידן עתיק כמנצח הגזע בתערוכת החורף תחת פאולה הייקינן להקונן מפינלנד (ראו דיווח בעיתון זה), מבטאת את ההכרה של יותר ויותר שופטים זרים באיכויות הזן המקומי. ההתעניינות הגוברת בכלבים שלנו הביאה ליצוא שני גורים לפינלנד – כלבה מתל שבע וכלב צאצא להובוב שהוזכרה, ולאחרונה גורה מבית גידול עידן עתיק לגרמניה.

5 שנים הן תקופה קצרה בהערכת תוצאות, אבל אין ספק שאנחנו בדרך הנכונה, ובהזדמנות זו ברצוני להודות לכל אותם אנשים וחברים שהוזכרו בכתבה, וגם לאחרים שלא הוזכרו שנותנים ידם לשימור הסאלוקי המדברי הישראלי.